

Fürdőélet a 19. századi Gömörben, 8.

Nagyróce és Jolsva – fürdők a város szélén

 ÉVA KERÉNYI

 Spa Life in the 19th Century in Gömör, No. 8. Nagyróce and Jolsva
 – spas on the outskirts of town

615.838(437.6)(091)

711.455:615.838(437.6)(091)

 Keywords: Gömör-Kishont, Gemer-Malohont, Nagyróce, Revúca, Jolsva, Jelšava, Gustáv Reuss, spas, balneology.

Az elkövetkezőkben Gömör szívében barangolva annak rendezett tanácsú városait, pontosabban hajdanvolt fürdőit helyezzük nagytó alá. Nagyróce-fürdő egy korabeli sajtóhirdetésben elsőrendű klimatikus gyógy- és üdülőhelyként szerepelt: „Páratlan szépségű, hatalmas, lombos erdőség enyhe völgyelésében fekszik és számos kényelmes sétahellyel, pormentes, ózondús, üdítő levegővel bír.”¹ A reklámszöveg nem sarkított, hűen tükrözte a valóságot. A Murány–Nagyrócei-völgyteknőben, a vele párhuzamosan húzódó hegláncok között feküdt egy Dolina nevű völgy, melynek ölén Nagyróce (ma: Revúca) kies fekvésű fürdője rejtőzött. A fürdő a várostól mintegy negyedóránnyira, csinos parkkal övezve várta látogatóit. A Murányra és a Szepességre vezető út közelében elhelyezkedő, 333 méter tengerszint feletti magasságban fekvő fürdő helyi érdekléssel bírt, Nagyróce város tulajdonát képezte, városi fürdőgondnokság fenntartósága alatt állt és vizsgált tárgyidőszakunk alatt – vendéglőjével, melléképületeivel és ötholdas parkjával együtt² – rendszerint bérlő kezében üzemelt. (Hohlfeld 1898, 126. p.) Gömöri ásványvizes fürdőink közül a 258 tengerszint feletti magasságban, a Gömör–Szepesi-érchegység és a Gömör–Tornai-karszt határán elhelyezkedő Jolsva (Jelšava) városának fürdője tartozott a legkevésbé népszerű desztinációk közé, jellegénél fogva méltán megérdemelve a családiás jelzőt. Ismerkedjünk meg velük közelebbről!

Vasas víz a láthatáron

A szájhagyomány szerint a nagyrócei lakosság régóta tudott a Dolinában csordogáló orvosi vízről, helyét viszont senki sem ismerte. Írott források alapján a rócei gyógyvizet végül Moravek József, a város akkori főbírája fedezte fel 1829-ben, gyógyhatását saját gyomor baján próbálta ki,³ vizét pedig abban a reményben, hogy nagy jövedelmi forrásává fog majd egyszer válni a városnak, Marikovszky György megyei főorvossal vegyele-

 1 Gömör és Kishont vármegyei naptár az 1903. évre.

2 A város tulajdonát képező fürdőben árverés útján három–öt egymás után követő évre adott ki az italmérési, ill. bérleti jog. Gömöri Közlöny, 1878. augusztus 11., Gömör-Kishont, 1899. november 30.

3 Murányvölgye, 1913. április 27.

meztette elsőként. (Marikovszky 1829. 4. p.) A gömői orvostudor vizsgálatai eredményét még ugyanazon évben *A Nagy-Rötzei orvosvíznek elbontásáról, orvosi erejéről és hasznairól* címmel jelentette meg egy 15 oldalas brosúra formájában, jegyzeteiben ismertetvén a forráskút környékét, a gyógyvíz természeti leírását, a vegyelemzési kísérleteket, az ásványvíz orvosi erejét és felhasználhatóságát: „Egy fél órányra a várostól napnyugot felé, egy kellemetes völgyetskében, tsendes zugással folyó patakknak jobb partján vagyon ezen orvosvíznek forrása, a közép tengernek horizontjátúl 230 ölnyi magasságon ... Melly kellemetes innen a kinézés, tollam le nem rajzolhatja! Merészen emeli fel előttem fejét a Kakas-hegy... a város alatta szép tornyaival, elzárja híres Murány várnak völgyét. Ezen várnak omladékait innen látni lehet. (...) Az orvoskút völgynek szélső részei sűrű bokrokkal meg vagynak rakva, hol a szép sétáló helyek kellemetes hideg jó forráshoz vezetnek. A fürdő és vendég szobáknak építése folyamatban vagynak... A kút kerék formájú, átmérője egy öl, mélysége egy suk, s az oldalai gránitkövel vagyon kirakva. A víznek forrása sebes és a fürdésre elegendő. Színe a víznek valamivel haloványabb a kristály színű tiszta víznél. Ha tovább áll is, nem változtatja meg a színét. Buborékjai ezen víznek sem a kútban, sem pohárban észre nem vevődnek, nem lehet ezen víznek tsipős savanyúsága. Szaga a víznek igen tsekély kénkőves. Íze, gyengén összehúzó, kádban sárgásbarna színű. Mérséklete az orvosvíznek szabad levegőn 10° R volt.” (Marikovszky 1829, 5–7. p.) Marikovszky kísérletezései során számos segédeszközt vetett be: kék tinktúrát, kék papirozt, meszet, ecetet, itatóst, gubacstinktúrát, salétromsavat, lúgot, sósavat, higanyt, ólomcukrot, salétromsavas ezüstöt, megállapítván, hogy 10 font forrásvíz 5,59 grán szabad kénsavat, 4 grán timsót és 1 grán kénsavas vasgálicot tartalmaz, fajsúlya 1,00. (Marikovszky 1829, 13. p.) A továbbiakban az újonnan felfedezett timsós-vasas víz orvosi használatáról szólván annak tapasztalhatóságáról gyakorlati alkalmazás híján még nem nyilatkozott, azt azonban egyértelműen konstatálta, hogy „mind azon nyavaljákban, a mellyek az idegeknek – nervusoknak – gyengeségéből származnak, nagy lehet a haszna, minden sós vasasvíznek ugyanis azon tulajdonságai vannak, hogy erősítenek”. (Marikovszky 1829, 14. p.)

A fürdő forrása három érből egy közös kútban fakadt, s innen szivattyúzták fel használatra. A fürdők vizéül a kút kénes vastartalmú forrászive szolgált, a zuhanyok vizét a közeli hegyi forrásokban meggyűlt tiszta patakvíz szolgáltatta, ivóvizét pedig a fürdő a városi határnak legjobb forrásvizében bírta, mely egy szökőkút közvetítésével lett a telepre bevezetve.⁴ A gömői főorvos által írt szakirodalmon kívül Gustáv Maurícius Reussnek,⁵

4 Gömör-Kishont, 1889. augusztus 15.

5 Gustáv Maurícius Reuss (1818–1861, Nagyrőce): gömői orvos, botanikus, történész, a korabeli szlovák nemzeti tudományos irodalom törzsalakja. Apja, Samuel Reuss evangélikus pap a Kishonti Tudós Társaság tagjaként tevékenykedett. A Rozsnyón (Rožňava), Lőcsén (Levoča) és a pozsonyi evangélikus líceumban végzett gimnáziumi tanulmányai után előbb Pesten, majd Bécsben hallgatta az orvostudományt. 1852-től Nagyrőce város tisztiorvosa lett. Sokrétű érdeklősége szakterületén kívül a néprajz, régészet, asztronómia, valamint a gömői várak, műemlékek és kolostorok közé is elvezette tanulmányozás céljából. Legtöbb műve kéziratban maradt fenn. Életében egyetlen munkája jelent meg – önköltségen – nyomtatásban, a Kvetna Slovenska (1853), melyben mintegy 2000 növényfajt jellemez. Reusst a szlovák sci-fi irodalom megteremtőjének is tekinthetjük, ugyanis 1856-ban Hvezdoveda címmel megjelent regényében a Holdon való élet reményében egy esetleges Holdra szállást kísérel meg. In Dubovský 1993.

Nagyőrce városának tisztiorvosa által kéziratban maradt *Opis městečka Velká Řevúca zvaného, I. a II. díl z rokov 1853 a 1854* (Nagyőrce város leírása I. és II. kötetben 1853-1854-ből) c. szlovakizált, cseh nyelven írt munkája a mérvadó, melyben – nagyrészt Marikovszky megfigyeléseire támaszkodva – a vasas forrás környezetét, tulajdonságait, valamint a fürdő fekvését és korabeli állapotának leírását vetette papírra. (Reuss 1854.) Elődjéhez hasonlóan alátámasztotta a gyógyvíznek az ideggyengeség ellen való hasznosságát, ugyanis elmondásai alapján saját maga is alkalmazta a vasas forrást pácienseinél. A fürdői leírásban a főépülettől balra található ún. emelvény fölött vélte tapasztalni a legegészségesebb lakószobát, mellette egy fából emelt pihenőhelyiséggel, tőle távolabb, a part és a sétatuk között pedig egy szintén fából eszkábált kuglizóval. Reuss idejében a fürdőépülettől lejjebb, a völgy közepén terült el a kör alakú táncpavilon, mögötte pedig néhány istálló állt. A fürdőkomplexumhoz egy elkerített udvar is tartozott réttel, sétatányokkal. Kéziratából tudjuk, hogy a 19. század 50-es éveiben a fürdő bérbeadása 100 aranyat hozott a városi kasszába, és ugyanolyan állapotban üzemelt, mint Morávek annak idején kiépítette: „A Dolina völgy torkolatában Murány felé menet áll az ún. »paralellgor«-nevű épület, elől nyolc kis szobával. Oldalt található a korcsma és a vendéglős szállása. A völgy felőli oldalán helyezkednek el a kádak, szám szerint nyolc darab, melyekbe csöveken keresztül áramlik a fürdővíz. A szobák között futó folyosó két szárnyra bontja az épületet, és pedig úgy, hogy az egyik bejárat a patak felől, a másik ajtó pedig hátul a vendégszobák és a fürdőkádak között található. Itt a kemence felett hatalmas üst áll a víz melegítésére. A pumpáskút rögtön a hátsó bejáratnál helyezkedik el, innen csatornán jut el a víz a katlanba, a katlanból pedig csöveken a fürdőkádkba. Az egész építményegyüttes ingoványos, nedves talajon áll.” (Reuss 1854) Állítólag már korábban (vagyis 1853 előtt) szó esett a város képviselő-testületében a régi fürdőépület lebontásáról és egy újabb felhúzásáról, melynek terveivel Gustáv Reuss bátyja, Július mérnök bízott meg, de végül kudarcba fulladt. A fürdő korszerűsítésére irányuló törekvések – amelyek nagyban hozzájárultak volna a fürdő nem csupán betegek kezelése, hanem egészségesekek nyaralóhelyévé alakításához – csődje Reusst is gondolkodóba ejtette a telep jövőjét illetően, sőt bátran kijelenthetjük, hogy mintegy előrevetítette annak sorsát: „Ha Pestnek, vagy Bécsnek ilyen fürdőhelye lenne, már régen virágozna, de ily nyomorúságos és faragatlan népnek hagyatva jövőjét veszti.” (Reuss 1854) Csupán annyit sikerült elérni, hogy Nagyőrce vezetősége végül bővítés céljából megvásárolta a fürdő felett árválkodó Novák-féle keretet, és 1854 tavaszára bokrokat, akácfaakat és nyárfákat ültetett ki a városból a fürdőbe vezető út szebbé, barátságosabbá tételére.

A forrásvízről a Marikovszky-féle méréseken kívül az általunk vizsgált időintervallumban hasonló teljes körű vegyi analízis nem született. Mind az ásványvízzel, mind a fürdővel elvéve találkozunk a korabeli szakirodalomban, kalauzokban és folyóiratokban. A Lengyel-féle 1853-ban megjelent *Fürdői zsebkönyv* is csupán említést tesz a nagyőrcei forrásról, annak jellemzése és vegyelemezése nélkül. (Lengyel 1853, 221. p.) Wachtel 1859-ben napvilágot látott fürdőkötete a jolsvai forráshoz hasonlóan a termálvizek kategóriájába sorolta a nagyőrcei ásványos forrást, (Wachtel 1859, 219. p.) csakúgy, mint a Hunfalvy-féle monográfia. (Hunfalvy 1867, 65 p.) Kiss Antal orvostudor szerint a földes-vasas savanyú ásványvizek kategóriájába tartozó nagyőrcei forrás hasonló földtani és környezeti viszonyok között létezett, mint a rozsnói, bár vastarta-

lommal gyengébbnek bizonyult. (Hunfalvy 1867, 191. p.) Kisebb vegyelemzés még Bernáth József budapesti kémikus által ejtetett a forrásvízen 1875 júniusában, aki szerint a víz $\frac{1}{2}$ öl mélységben, 13,5 R-fokkal bírt, alkatrészei közül pedig a szénsavas vasélecs (vas-oxid) és a szénsavas nátrium túlsúlyának következtében a gyengébb égvényes (lúghos) vasas vizek közé sorolható be.⁶ A régi vizsgálatokból ítélve a Borovszky-féle kötet alapján a forrás mind kádfürdőre, mind ivókúrára alkalmasnak bizonyult,⁷ bár tény, hogy csak és kizárólag fürdésre használták, elsősorban idegkimerülés, szellemi megerőltetés, testi gyöngeség, gerincbántalmak, hűdés, gynomgyengülés, szívbaj, sápadtság, köszvény ellen, női ivarszervek megbetegedésénél, végszegénységénél és súlyos betegség utáni elgyengülés esetén javasolták. (Borovszky 1904, 156. p.)

Fürdő a határban

A fürdőtelep a vasúti állomás közelében terült el, a fürdőidény pedig klasszikus értelemben májustól szeptember végéig tartott. Az első fürdőházat és vendéglőt még a felfedezés évében, 1829-ben emelték az akkori igényeknek, sajnos nem azzal a céllal, hogy az „külhoni” vendégek kényelmére s gyakori látogatása céljából szolgáljon.⁸ A fürdő környéke még ekkor fásításra és tisztításra került, sőt nemcsak a város, hanem a vidék is mind sűrűbben kezdte látogatni. Nagyrőce vasipari vállalkozásaiból származó bevételeinek köszönhetően, előbb a Murányi Unió, majd 1852-től a Rimamurányvölgyi Vasmű Egyesület főrésztvényeseként bátran finanszírozhatta vasas fürdője kiépítését.⁹ A kezdet tehát igen szerencsésen indult – a probléma forrását az okozta, hogy a telep ugyanebben a kezdetleges állapotban maradt az elkövetkező harminc évben is.¹⁰

Míg a 19. század derekán – Wachtel és Härdtl munkáira alapozva – 5 fürdőkáddal felszerelt fürdőház és egyetlen vendégház állott itt a helyi lakosok üdüléséül, (Wachtel 1859, 219. p.; Härdtl 1862, 320. p.) a kiegyezés évében már 6 fürdőszobával és 6 lakosztóval rendelkezett az intézet, (Hunfalvy 1867, 191. p.) melyhez 1881-ben egy 10-15 holdas erdőrészt csatoltak parkírozás céljából.¹¹ Nagyrőce a tulajdonában álló fürdő karbantartására lehetőségeihez mérten ügyelt: például 1880-ban a városi költségvetésből csak a fürdő tatarozására 40.000 forintot áldozott, (Borovszky 1904, 156. p.) az igazi nagy átalakításhoz azonban további tőkére, legfőképpen pedig reklámra lett volna szüksége – amire azonban a város jövedelmét gyarapító vasiparhaszon évről évre való pangása miatt nem nyíltak kellő perspektívák.¹² Arról, hogyan s milyen állapotban ten-

6 Budapesti Királyi Orvosegyesület. 1882. Bernáth még az 1870-es években tett vizsgálatai során is 5 fürdőkáddal ellátott fürdőházról számolt be. Bernáth 1879, 128–141. p.

7 Gömör és Kishont vármegyei naptár az 1903. évre.

8 Budapesti Királyi Orvosegyesület. 1882.

9 A város a Rimamurányi-Vasműegylet gőcpontja volt, lakosai javarészt iparosok voltak. 1872-től nyerte el a rendezett tanácsú városi címet. Gömör-Kishont, 1889. augusztus 15.

10 Murányvölgye, 1913. április 27.

11 Rozsnyói Híradó, 1881. május 29.

12 Budapesti Királyi Orvosegyesület. 1882.

gődött ekkortájt a város gyógyfüüdője, az alábbi olvasói szemelvényből kaphatunk ízelítőt: „Sajnos a városi hatóság kevésbé ismeri föl ezen regényes hely értékét és fontosságát, és nagyon keveset, úgyszólván mitsem tesz annaké, hogy egy ilyen nyilvános üdülő hely oly kellékekkel bírjon, mely egy művelt vendégnek csak mérsékelt igényeit is kielégíthetné. A fürdő-épület nem egyéb, mint valóságos cantin. A fürdő-szobák mocsokosak és a kádak orvosrendőri szempont ellenére fából készítvék, holott a czinkkádak manapság nagyon csekély összeggel kerülnek többbe, de egészségi szempontból minden dicséreten felül állanak. Egy egyszerűen, de a jó ízlésnek megfelelő terme nincs, hová főleg a kiránduló nőközönség vonulhatna. Szórakoztató eszköze az egyetlen kuglizó, ez azonban teljesen anti-diluviánus állapotban van. Megfoghatatlan az idegen előtt, hogy lehet a városnak ezen nagy kincset képező helyet ennyire az elvadulás sorsára juttatni.”¹³ A város honatyái 1882-ben még a fürdő magánvállalkozó általi kézbevételel látták egyedüli megoldásnak a telep korszerűsítését,¹⁴ hat évvel később azonban már felcsillant a remény egy egészen új fürdőépület megépítésére, melyre a város képviselő-testülete 13.131 forintot szavazott meg. Stefancsok Károly polgármester jóváhagyásával 1887. május 16-án árlejtést hirdetett a vállalkozni szándékozók részére egy teljesen berendezett, felépítendő fürdőhelyiség (10.555 forint), ivóvíz levezetése és szökőkút felállítása (795 forint), továbbá egy kuglizóval felszerelt nyári étterem megépítése (1781 forint) céljából.¹⁵ Az eredmények két év után mutatkoztak meg: a fürdő történetében mérföldkőnek számító 1888–1889. évben a jócskán elhanyagolt állapotban tengődő fürdőépületek végre külső segítség nélkül is felújítás alá kerültek. Az aránylag nagy befektetéssel, mintegy 80.000 koronával vagy ennél is nagyobb költséggel újonnan átalakított¹⁶ – pontosabban újjáépített – 8 fürdőszobából és 6 lakszobából álló nagyrócei fürdő megnyitása folyó év augusztus 3-án és 4-én nagy ünnepek kíséretében ment végbe, melyeken nemcsak a közeli vidék, de gőmőri városaink értelmiségének tekintélyes száma is részt vett. A helyi *Gömör-Kishont* c. vármegyei közlöny részletes beharangozójában ekképp olvashatunk az ünnepség zajlásáról: „Augusztus 3-án este 7 ½ óraker műkedvelői előadás a »Szabin nők elrablása« c. vígjáték bemutatásával a műkedvelők állandó színházában, a városi nagy teremben, előadás után ismerkedési estély a városi fogadó kis termében. Augusztus 4-én délelőtt 8 óraker a városi önkéntes tűzoltóság nagy gyakorlata veszi kezdetét a város közterén. Délelőtt 11 óraker kivonulás a fürdőbe s ott a fürdő megtekintése s a városról és fürdőről tartandó felolvasás, ill. a műkedvelő társaság által rendezendő díszturnázás tartatik meg. Délután 1 óraker kerül sor a 200 terítékű társas közebedre. Ebéd után társas játékokra nyílik lehetőség. A tűzijátékkal kíséő táncmulatság 7 óraker veszi kezdetét, a jó zenéről gondoskodva van. A színi előadásra a belépti jegyek ára 50 krajcártól 1 forint 50 krajcárig terjed, a közebed ára italokkal és zenével 1 forint 50 krajcárba, a belépti díj a táncmulatságra pedig 1 forintba kerül.”¹⁷ A rendezvény nívóját nagyban növelte,

13 Rozsnyói Híradó, 1880. szeptember 12.

14 Budapesti Királyi Orvosegyesület. 1882.

15 Gőmör-Kishont, 1887. május 1.

16 Murányvölgye, 1913. április 27.

17 Gőmör-Kishont, 1889. július 18.; Gőmör-Kishont, 1889. augusztus 1.

hogy az ünnepélyen személyesen megyénk alispánja, Bornemisza László és Hámos László, a kerület képviselője egyaránt részt vettek családjuk kíséretében.¹⁸

A fürdőkomplexum a millennium évében már egy étkező- és tánchelyiséggel és 7 vendégszobával ellátott nagy vendégfogadóból és egy 10 fürdőkabinnal ellátott fürdőházból állott, (Boleman 1896, 108. p.) a századelőn pedig felújított kuglizóval és teniszpályával bővítették a szórakozási lehetőségek tárát. (Borovszky 1904 156. p.) Az egyedüli negatív tényező – akkortájt – a penziószerű ellátás hiányában mutatkozott meg.¹⁹ A valóságban viszont egy igencsak elhibázott építkezésről kell beszélnünk, amely a fürdő fejlődése tekintetében zsákutcába vezetett. Ugyanis ha építői és tervezői kizárólag csak a város közönségére gondoltak, akkor jóval többet csináltak, mint amennyit a szükség igényelt volna, ha azonban idegen fürdőző közönségre is számítottak, akkor csak félmunkát végeztek, mert nem gondoskodtak lakásokról, étkezőhelyiségekről és sok más olyan dologról, melyek a fürdőzőközönség igényeinek a kielégítésére szolgálnának. A „nagy átépítésnek” távolról sem nevezhető tatarozást teljes mértékben holt tőkének tekinthetjük, amely a városnak semmilyen jövedelmezőséget nem eredményezett, sőt kihasználatlanul hevert még hosszú évtizedekig mintegy 100 ezer korona befektetett tőke, 16 katasztrális hold fenyvesével együtt.²⁰

Hadilábon az idegenforgalom

Az egyébként tisztán helyi érdekekkel bíró fürdőt már 1873-ban is 180 fürdőző látogatta meg, ami kétségkívül gyógyvizének népszerűségéről ad tanúbizonyságot.²¹ Miután a fürdő az ominózus 1889. évben nagyobb átalakításon esett át, állítólag a külhoni vendégek fogadása céljából, már nemcsak helyi vendégek képviseltették magukat a gyógytelepen, hanem a távolabb eső városok, mint például Cegléd vagy Békéscsaba klientúrája is.²² A betegek előszeretettel dicsérték a telep kitűnő és ízléses konyháját, mérsékelt árait, kellemes szobáit, nem utolsósorban pedig a környező vidék szépségét.²³ A nagyrőcei magyaros (!) vendégszeretet, a fürdő gyönyörűen felújított berendezése és a csodás természeti környezet felől a nevezett év nyarán egy ismeretlen, 8 fős rimaszombati társaság is meggyőződött.²⁴ A következő szezón a gömöri intelligencia körében is hódított: a fürdővendégek között Tomcsányi László kir. törvényszéki bíró és családja,²⁵ Göllner százados, Niernsee és Barbierik tanárok kerestek üdülést a telepen.²⁶ Az évek múltával azonban a megyei közegészségügyi statisztikák csökkenő tendenciát mutattak Nagyrőce vendégforgalmát illetően, sőt a vármegyei közlöny hasábjain meg-

18 Rozsnyói Híradó, 1889. augusztus 11.

19 Gömör-Kishont, 1889. augusztus 22.

20 Murányvölgye, 1913. április 27.

21 Fürdői lapok, 1873. július 13, I. évf, 8. szám.

22 Gömör-Kishont, 1889. augusztus 21.

23 Gömör-Kishont, 1889. augusztus 29.

24 Gömör-Kishont, 1889. augusztus 29.

25 Tomcsányi visszatérő vendége volt Nagyrőcének, nyaralásait rendszerint itt töltötte. Gömör-Kishont, 1914. július 5.

26 Gömör-Kishont, 1890. július 31.

jelenő Gömöri fürdőink(1894), „Klimatikus helyeinkről” (1901), ill. „Idegenforgalmunk emelése” (1901) c. tárcákban is a jobb sorsra érdemes, csupán a környékbeli közönség gyér látogatásaiából tengődő fürdők²⁷ közé kapott besorolást: „Nagyróce klimatikus gyógyhelyének sorsán őszintén szomorkodunk. E fürdő a kárpáti gyógyhelyek minden számbavehető előnyével rendelkezik, azoknak hátránya nélkül, mert hiszen a mellett, hogy a tátravidéki klíma minden hatásos kelléke meg van nála, annak dacára kényelmes és olcsó, mégis alig kaphat vendéget.”²⁸ Szerzői e pangást a korabeli divatos, patinás külföldi fürdők utáni hajszolásban, illetve az elégtelen propaganda-hadjáratban és silány vállalkozószellemben vélték meglelni.²⁹

Lássuk tehát azokat a mutatókat! Az 1894. évben összesen 34 fürdővendég kereszte fel a fürdőt: 20 állandó vendég és 14 ideiglenes páciens,³⁰ később az 1903., 1904. és 1905. évből fennmaradt mutatók értelmében továbbra sem érte el a 100 főt az állandó vendégek száma.³¹ Érdekes, hogy Löcherer a millenniumi díszkiadásban megjelent vármegyei monográfiában 1902. évi adatokat felhasználva már csupán 6 vendégszobáról és 8 kádról tett említést, ami egyértelműen leépülésre utal, viszont ugyanezen évben a fürdőt 50 vendég tisztelte meg, főleg a nagyrócei és a környék lakossága köréből, ami a város jellegéhez viszonyítva élénk vendégforgalmi képletet mutat. (Borovszky 1904. 344. p.) A nevezett fürdőszezonra – rendhagyó módon – még a sajtó is felfigyelt: „A mi kis paradicsomunkban, a mi dédelgetett fürdőnkben ez évad alatt igen illusztris fürdőző társaság ütött tanyát, mintha felújulnának a letűnt évtized kedves napjai, midőn e fürdőtelepen adott olykor-olykor találkát a megye, de az egész felvidék úri közönsége, mintha a régi – daltól és asszonyi kacajtól zengő – kedves emlékű idő újult volna meg a »Károly-csarnok« körül. Itt idegen, az ország minden részéből összegyűlt hölgy-csoport gyönyörködik a szép vidék szemléletében, amott víg tennisező csoport arczára ült a pipacs virága: az üde egészség, emitt rokkant triás férficsoport bírálgatja Visonta nedűjét, fent a fenyők árnyában vidám gyermek-sikongás versenyez a rigók énekével. Élet, kedv, vidámság pezseg, zsi bong mindenfelé.”³²

Olvasván e sorokat, melyek alighanem gondolkodóba ejtenek, jogosan merül fel a kérdés: hol s miben leljük a fürdő pangásának forrását? Beszélhetünk egyáltalán pangásról? Egyrészt tapasztalunk bizonyos fokú igyekezetet a nagyrócei polgárság körében fürdője korszerűsítésének irányában, a nagyarányú kiépítés gondolatával viszont már nehézségek mutatkoznak. Megkérdőjelezhető, vajon valóban óhajtották-e a város lakói a vasas fürdőnek Csízhez hasonló fürdőkomplexummá való átépítését, vagy inkább megelégedtek annak új köntösben tetszelgő, de szerényebb, családias jellegével. A fennmaradt levéltári források arra világítanak rá, hogy a fürdő csupán helyi érdekelté-

27 Gömör-Kishont, 1901. április 11.

28 Gömör-Kishont, 1894. július 5.

29 Gömör-Kishont, 1901. június 27.

30 A „Fürdőirodalmi Könyvtár” értesítője. 1895, 61. p.

31 1905-ben 21 főt számlált a nagyrócei fürdőző közönség állandó vendégeinek száma. A Gömörmegyei Orvos-Gyógyszerész Egylet és Orvos-Szövetség évkönyve az 1905. és 1906-ik évről. 1907, 95. p.; A Gömörmegyei Orvos-Gyógyszerész Egylet XXXIV. és a Gömörmegyei Orvos-Szövetség VI-ik évkönyve az 1903. és 1904. évről. 1905, 54–55. p.

32 Gömör-Kishont, 1902. augusztus 20.

ge a szomszédos kerületek orvosainak hibájában gyökerezik, a nagyrőcei gyógyfürdőt – lehetséges kúraként – figyelmen kívül hagyva. „Igen kívánatos volna, ha az orvos urak ezen fürdővel behatóbban foglalkoznának s a szenvedő emberiségnek melegen ajánlanák” – olvasható a Budapesti Királyi Orvosegyesület Bókai János vezette balneológiai bizottságának 1882-ből származó kérdőívén, melyben többek közt egy fürdőismertető brosúra hiányára, és az idegen vendégek alkalmoszerű látogatásának következtében kialakult lakáshiányra hívják fel a figyelmet.³³ A hazai fürdők és ásványos vizek feltérképezése céljából összeállított kérdőív számos pontja értékes, ugyanakkor érdekes információkat sejtet Nagyrőce városi fürdőjéről. Ilyen például azon nehezen elképzelhető állítás, miszerint „a fürdőt az 1881. évadban 1200 vendég használta”.³⁴ A továbbiakban a Prékopa városi főjegyző által 1882. augusztus 10-én kitöltött kérdőív a fürdőtelep aktuális szolgáltatásait prezentálja, melyet ha összehasonlítunk a Reuss által írtakkal, szembeötlő különbséget aligha találunk, inkább bizonyos fokú visszalépet: „A forrás vize egy 5 hektoliteres üstben melegítettik. A fürdőépület földszintes, egészen száraz épület 5 fürdő és 5 lakszobával, 2 cink és 3 fakáddal – új fürdőház építése most tervezetik. Fűtés, miután a fürdő csak nyáron használtatik, nem vált szükségessé. További kiadó lakások a fürdőben nincsenek, csak a fürdőtől 10 percnyi távolságban fekvő Nagyrőce városában.”³⁵ A beszámolóból egyértelműen árukkodik az a bizonyos 30 évet átölelő egy helyben toporgás, az a nagy méreteket öltött semmittevés, amely a fürdő kárára vált. A kérdőív kitöltésekor az egész telep még az 1889-es nagy átalakítás előtt állt, s már ekkor – 7 évre visszamenőleg – is a tervezetés fázisában lógott az új fürdőház megépítésének a gondolata. Az időhúzást a város vezetősége részéről nem csupán a pénzhiányban véljük felfedezni. Az okokat valószínűleg abban kereshetjük, hogy a fürdőt a zömében helyi klientúra igénybevételének következtében – akik a városon belül vagy a környéken állandó lakhellyel bírtak – kevésbé állt szándékukban „külhoni” fürdővendégek fogadására kellőképpen felszerelni. Amennyiben akadt is idegen fürdőzni vagy nyaralni vágyó, alighanem nagyrőcei, tágabb értelemben gömöri gyökerekkel rendelkező, innen elszármazott vendégekről lehetett szó, akik alkalmasint „itthon” töltötték nyaralásukat, midőn tette azt például Dr. Schweighoffer János debreceni piarista főgimnáziumi tanár, a *Murányvölgye* c. lap munkatársa 1913 nyarán,³⁶ vagy pedig – a város ún. „pánszláv” művelődésközponti jellegéből kifolyólag – a korabeli szlovák nemzeti mozgalmi elit tagjai: Štefan Marko Daxner tiszolci politikus, Samo Tomášik gömörteplicei evangélikus lelkész, valamint az 1862-től 1874-ig működő nagyrőcei első szlovák evangélikus reál-gimnázium kisdíákja, Martin Kukučín prózaíró. (Cmorej–Potočná 2012, 54. p.)

A sors ironiája, hogy a „hazajáró” vendégek mellett Nagyrőce csodás környezetbe ültetett fürdőtelepét szívesen keresték fel a magyar ajkú tanítók, tanítónők, tanügyi hivatalnokok is családostul üdülés, nyaralás céljából. A lakhatás és ellátás díja a szá-

33 Budapesti Királyi Orvosegyesület 1882. Nem osztályozható ásványvízforrások. 76. doboz. Semmelweis Orvostörténeti Levéltár, Budaapest.

34 Budapesti Királyi Orvosegyesület 1882.

35 Budapesti Királyi Orvosegyesület 1882.

36 Murányvölgye, 1913. július 27.

zadelőn egy személynek havi 60 koronába került, egy vasas fürdő ára pedig 30 fillért számlált. Az ezen irányú kezdeményezés nagyrészt Kozma Lászlónak, a tanítók országos egyesületi elnökének tudható be, aki jól ismervén a környéket és vélhetően annak „idegen ajkú szellemi mozgatórugóját”, a *Néptanítók Lapjában* előszeretettel hirdette a fürdőhelyet a magyar tanügyi munkaerők körében, alighanem ún. „légkőrvjavító” szándékkal.³⁷ A kezdeményezés olyannyira elharapódzott, hogy 1902-ben lángszerően terjedt el azon elképzelés, miszerint Nagyrőcén a tanügy munkásainak új nyaralótelepe felépüljön. A *Gömör-Kishont* c. vármegyei hetilap hasábjain Makfalvi Ferenc tollából jelent meg azon ún. nagyrőcei levél, melyben a város hatósága és az ott működő polgári iskolai tantestület a tanítók országos egyesületével és a minisztériummal karöltve tárgyalásokat folytatván egy állandó jellegű nyaralótelep létesítését fontolgatta a tanügy apostolai számára, az elemi iskolai tanítótól az egyetemi tanáron át a minisztériumi hivatalnokig.³⁸ Az eszme továbbgondolt változata a szegény sorsú tanítók nyaralására és ellátásra is gondolt: az állami iskola tantermeiben ingyen szállást, a kereskedelmi iskola internátusa révén pedig élelmet biztosítván számukra. E nemcsak társadalmi és gazdasági szempontokat figyelembe vevő kérdés elsősorban nemzetiségi szempontból is lényegre törő lépésnek számított, a hazafias magyar szellem elterjedését serkentve e „pánszláv fészek” kellős közepén, a nemes tervek azonban tervek maradtak. Véghezvitelük alighanem megszínésítette volna Nagyrőce amúgy is „érzelmileg labilis” társadalmi életét, perifériára szorult fürdőjén kétségkívül lendített volna, a nagyszabású projekt kudarcba fulladásának okaira azonban nem derült fény.

Füüdőtörténeti szempontból az 1889. évi döntő lépés az 1901. évben egy még radikálisabb megoldáshoz vezetett: a város tulajdonát képező gyógytelep eladásra került,³⁹ s a rákövetkező év februárjában a haladás mellett érvelő nagyrőcei közönség férfitagjai már egy fürdői részvénytársaság létrehozásán fáradoztak. Az 50.000 korona alapítókével 50 évre alakult ún. *Nagy-rőcei fürdő részvény-társaság* egy részvényének ára 100 koronába került.⁴⁰ Míg a fürdő egyik fő részvényesének számító Nagyrőcei Takarékpénztár rögtön 50 részvény jegyzésével támogatta a kiváló ügyet, addig az alakítandó részvénytársaság iránt – sajnos – nagyobb érdeklődés mutatkozott meg a szomszédos vármegyékben, mint Gőmörben. „Sajnálattal jelenthetem, hogy a megye nagy közönsége nem nagyon érdeklődik fürdőnk iránt. Hittük, reméltük, hogy e terünkben, melynek végrehajtása, sikerülése nem csak a mi érdekünk, nem maradunk magunkban, hanem velünk lesz a megye közönsége is s anyagi támogatással a segítségünkre lesz, hogy szép fekvésű fürdőnket kényelmes, kellemes nyaralóteleppé alakíthassuk” – olvasható a sajtó hasábjain, ami egy egész megyét átfogó mentalitásbeli problémára világít rá.⁴¹ Megfelelő támogatottság hiányában már a nyári hónapokban evidenssé vált, hogy a részvénytársaság álma ködbe veszett.

37 Gőmör-Kishont, 1902. július 3.

38 Gőmör-Kishont, 1902. július 3.

39 Gőmör-Kishont, 1901. szeptember 5.

40 Gőmör-Kishont, 1902. február 13.

41 Gőmör-Kishont, 1902. február 27.

A fürdő kihasználatlanságára és szezonról szezonra való tengődésére a vendégek közül is felfigyeltek. Egy 1902. augusztus 14-ről fennmaradt beszámolóban őszinte valamiképpen könyvelhetjük el az alábbi sorokat: „Ritka város, mely egy ily remek fekvésű, kitűnő klímájú, pormentes levegőjű, fenyő és bükk erdőséggel körülvelt fürdővel bír. Mindenben tudnám követni Rőczét, csak épp e téren restellem maradiságát, nem tudja belátni mit ér e kincse, nem tudja megalkotni a fürdő-részvénytársaságot, mely hivatva volna e hivatásánál fogva a nagyközönségnek nyaraló helylé átalakítani, villákat építeni. S ha már részvénytársaság nem alakulhat e célra, úgy a város építsen legalább egy modern igényeknek megfelelő szállodát, úgy hiszem, hogy a város fürdője mielőbb nagy látogatottságnak örvendene. Mulasztás terheli különben a Rimamurány-salgótarjáni vasmű-részvénytársaságot is, kinek a fürdőtől mintegy 5 percre a kieskovai elhagyott vasolvasztója áll, hol az épületeket egy kis anyagi áldozatok mellett teljesen lakhatókká lehetne tenni s a kohót s a raktárat átalakítani lakó helyiségekké, így a rendbe hozott telepet kiadni a rőczei fürdőbe menő nyaraló közönségnek, legalább akkor nem történné meg az a szegény, hogy a fürdői nyaraló közönség, kénytelen a városban venni ki lakó szobát.”⁴² A fürdőeladás és szállodamizéria még 10 évvel később sem vesztette el aktualitását, a sorsára hagyott fürdő a városka lakóinak kiszolgáltatottságából továbbra sem tudott kilépni az idegenek által is közismert klimatikus üdülőhelylé válás útjára. Öt vendégszobája rendszerint már májusban lefoglaltatott, így az esetleges érdeklődők lakáshiány miatt a fürdőkezelőség által kénytelenek voltak a továbbiakban is elutasításban részesülni. A *Murányvölgye* c. helyi lap 1912 februárjában is foglalkozott egy esetleges helyi érdekű, kellő tőkével és nagy üzleti-gazdasági tapasztalattal rendelkező férfiúkból álló fürdői részvénytársaság megalakításának gondolatával, amely a fürdőt a várostól való megvétele után 50-60 férőhellyel bővítené.⁴³ A tervezet Mihalik Dezső nagyrőcei polgármester által egy hónappal később a városi közgyűlésen is napirendre került, a képviselő-testület pedig egyhangúan érvelt a fürdő eladása mellett. A vételárat 50.000 koronában állapították meg úgy, hogy annak fele részvényben legyen kiegyenlítenendő, s csak 25.000 koronát lenne köteles a társaság a város pénztárába készpénzben befizetni, kikötötték továbbá, hogy a vevő részéről a vételtől számított 4 éven belül 100.000 korona épületekbe és felszerelésbe lenne befektetendő.⁴⁴ A magasröptű tervek ezúttal is tervek maradtak, a kezdeti lelkesedésből hamar kialudt a tetterő. Sem részvénytársaság, sem eladás nem köttetett, helyette egyre inkább beigazolódni látszottak Reuss vészjósló szavai. A város a forrásvíz felfedezése után 84 évvel sem tudott úgymond mit kezdeni rejtett kincsével, vizsgált tárgyidőszakunk alatt az elérhető és fellelhető forrásokat átnézve egyetlen gyógyulási esettel sem találkoztunk. Moravcsík főbíró szépreményű tervei a kevésbé rátermett és tehetetlen utódoknak köszönhetően sorra csődöt mondtak. Csekély haladást jelentett, hogy a fürdőbe vezető sétautat legalább rendbe hozták, az út menti fákat visszavágták, a környéket pedig megtisztították a gáztól.⁴⁵

42 Gömör-Kishont, 1902. augusztus 14.

43 Murányvölgye, 1912. február 11.

44 Murányvölgye, 1912. március 10.

45 Murányvölgye, 1913. március 30.

A fürdő ambuláns orvosa a századelőn Nagyrőce város tisztiorvosa, dr. Posevitz Albert, (Borovszky 1904, 310. p.) majd dr. Linberger Albert volt,⁴⁶ legismertebb bérlője ugyanezen időkből pedig Váralljai György,⁴⁷ és Brünich Nándor.⁴⁸ Gyógyszertára, postája és távirádája Nagyrőce városában üzemelt. Vasúti megállója az 1880-as években a fürdőtől 18 kilométerre lévő tiszolci vasúti pályaudvar volt, amelyet kocsin lehetett megközelíteni,⁴⁹ a századfordulón azonban megépült Nagyrőce saját vasútállomása is. A 20. század küszöbén a völgyet átszelő vasútvonalon röpké 9 óra alatt lehetett Budapestre eljutni. (Borovszky 1904, 156. p.) 1903-ban felmerült egy esetleges automobiljárat elindításának a gondolata is a Tornalja–Nagyrőce–Jolsva vonalon a személyforgalom gyorsabbá tételének érdekében.⁵⁰

Az első világháború kitörésének küszöbén harmadszor is felvetődött a fürdő bérbe- vagy eladásának gondolata. Nagyrőce honatyáinak fejében ismét szöveget ütött azon elképzelés, miszerint a város vasas fürdője megfelelő berendezés mellett és ügyes, szakszerű közreműködés által a legjobb gömői fürdőink sorába emelkedhetne – ha valaki kézbe venné az ügyét. A városi képviselő-testület 1914. április elején tartott közgyűlésén mélyebb mederben folyt a tanácskozás a fürdő jövőjét illetően, a város ugyanis nem tudta „hasznát venni”, sőt kifejezetten teherként érzékelte, amely nemhogy szaporítaná a közjóvedelmet, hanem évente inkább tetemes kiadást jelent a városnak. „Nagy tőkét fektetett a fürdőjébe a város az ottani építkezéssel, de ez az építkezés nem volt tervszerű, nem vették figyelembe, hogy kinek és mit építenek. Az az építkezés Nagyrőczének sok, az idegen fürdőző közönségnek pedig kevés. Elfelejtettek ugyanis az állandó fürdővendégek számára lakószobákat építeni. Mert 3-4 nyaraló vendégből nem él meg a bérlő, többet pedig nem tud elhelyezni. Tisztán a nagyrőczei közönség pedig kevés ahhoz, hogy a fürdőt fenntartsa. Nem akad bérlő sem, mert nincs a megélhetése biztosítva. Hiába kísérleteztek többféle módon vele, ez az állapot mindaddig nem fog változni, míg ott 30-40 fürdővendég befogadására szobák nem épülnek. De a közönség türelmetlen, s most mindenáron a fürdő eladását óhajtja, mintegy kényszer eladás elé állítva ezzel a várost”⁵¹ – olvashatjuk a *Murányvölgye* c. lap hasábjain, célozva az 1889. évi áttérésre, s egyben óva intve a várost a mintegy 150 ezer korona értékű meghaladó fürdőkomplexum elhamarkodott, áron aluli eladásától. A képviselő-testület alig egy hónappal később egy helyben alakult fürdőkonzorcium számára való bérbeadásról döntött, egyelőre egyéves időtartamra évi 400 koronáért.⁵² Ezen konzorcium folyó év április 28-án 64 tag részvételével határozott céllal – a fürdő kibérléséért – alakult. A helyi jellegű szervezkedést a fentiekben részletesen ismertetett probléma tette szükségessé, a cél a fürdő „kátyúból való kiemelése” volt. A fürdőkonzorcium elnökévé Smál József polgármestert, igazgatóul Gyulai Sándort választották meg, a 8 tagú felügyelőbizottságról pedig szavazás döntött, melynek eredményeként Tóth Kálmán,

46 Murányvölgye, 1912. június 2.

47 Magyar Fürdőkalauz 1910, 109. p.

48 Murányvölgye, 1912. november 3.

49 Budapesti Királyi Orvosegyesület 1882.

50 Rozsnyói Híradó, 1903. május 17.

51 Murányvölgye, 1914. április 12.

52 Murányvölgye, 1914. május 2.

Hozáczy Ferencz, Rubovics László, Hoznek Lajos, Traum Péter, Lukovics Attila, Pétermann Jenő és Szomolnok Mihály azonnal munkához látván Tomesz András nagyrőcei „bérlő-jelölt” ajánlatát elfogadva, őt bízta meg a fürdő és annak konyhájának vezetésével.⁵³

A nevezett 1914. évadot már ezen új köntösben nyitották meg a közönség előtt, a kapunyitást azonban egy alapos karbantartás és tatarozás előzte meg a város iparosainak jóvoltából. A nyitás a vártnál is élénkebb forgalmat hozott, csaknem egész Nagyrőce népe kivonult a telepre, sőt a murányi (Muráň), a hiznyói (Chyžné) és jolsvai értelmiség, utóbbi tisztikara is megjelent.⁵⁴ A fürdőbérlő társulat háborús éveiben való működéséről nincsenek információink, ha voltak is, kétségtelenül egyszerűbb keretek között. A fürdő melletti fenyves rendbe hozva, új pihenőpadokkal, sétautakkal ellátva várta a nyaralókat⁵⁵ – az 1915. Hadiévben még Robelly Aladár budapesti műépítész is ellátogatott ide felesége társaságában.⁵⁶ A háború alatt Nagyrőce is kivette részét az önkéntes adakozásban, az 1915-ben indított „Gömör Sárosért!” faluépítő akció céljaira mind a nagyrőcei fürdőkonzorcium, mind a Nagyrőcei Takarékpénztár 600-600 koronával járultak hozzá.⁵⁷ Ugyanakkor pont e zűrzavaros időszakban merült fel ismét a városi fürdő továbbfejlesztésének eszméje kellő tőkével megáldott magánvállalkozó által⁵⁸ – ami egyértelműen a helyi fürdőkonzorcium kérészetűségét bizonyította –, a realizálódás kérdése azonban források híján és a sikertelen előzményeket ismerve erősen megkérdőjelezhető.

Gyógyfürdő vagy mulatókert?

Nagyrőcét fürdőélet tekintetében Rozsnyófürdővel hozhatjuk párhuzamba, mindkét rendezett tanácsú város közönsége ugyanis előszeretettel választotta kulturális életének és szórakozásának színterévé városa gyógyfürdőjét. Már Reuss is beszámolt kéziratában arról, hogy vásár- és ünnepnapokon a fürdőben felcsendülő muzikaszó révén az 1850-es években is gyakorta látogatott volt a nagyrőcei ifjúság által, sőt már ekkor is divattá vált az évenként megrendezésre kerülő majális, mely a környék értelmisége által is sűrűn látogatott volt. (Reuss 1854) Ilyenkor többnyire feldíszítették a fürdőkeretet, fenyőgallyakból diadalívet emeltek, alkalmasint üdvözlő feliratok is köszöntötték az érkezőket. A nagyrőceiek kiváltképp nem csináltak mulatságaiknak nagy reklámot, rövid idő alatt „összeütötték” rendezvényeiket. A mulatságok rendszerint délután 3-4 óra körül vették kezdetüket, a belépti díj összege 60 fillér és 1 korona körül mozgott személyenként, a családjegy ára pedig rendszerint 1 korona 20 fillértől – 3 koronáig terjedt.⁵⁹

53 Murányvölgye, 1914. május 2.

54 Murányvölgye, 1914. május 24.

55 Murányvölgye, 1915. július 25.

56 Murányvölgye, 1915. július 25.

57 Gömör-Kishont, 1915. október 10.

58 Gömör-Kishont, 1916. február 27.

59 Gömör-Kishont, 1904. augusztus 11.; Gömör-Kishont, 1900. július 26.

A nagyrócei polgárok körében igencsak felkapott fürdő a püspöki székhely gyógytelepétől eltérően egészen sajátos jelleggel bírt – gyógyvize erejénél nem, de méretében kevésbé versenyképes fürdőtelepe javarészt a nagyróceiek „szolgáltatában állt,” s inkább töltötte be az évtizedek alatt a mulatókert szerepét, mintsem gyógytelepként híresült volna el. Rendszeres időközönként szívesen rendezték meg a fürdőkertben saját pénztáruk gyarapítására és felszerelésük javára tavaszi-nyári multságukat a nagyrócei önkéntes tűzoltóegylet tagjai Piros Józsi putnoki zenekarával húzatva a talpalávalót,⁶⁰ nemritkán konfetticsatával és tűzijátékkal fűszerezve az estet,⁶¹ ugyanakkor a nagyrócei elemi iskola, vagy a m. kir. állami polgári és felső kereskedelmi iskola ifjúsága szintén a fürdő helyiségét és parkját szemelte ki az ifjúsági segélyező egyesület javára rendezett zártkörű majálisainak, nyári multságainak,⁶² avagy évfáráó bankettjeinek,⁶³ sőt a legkisebbek kisededővő intézetének a szegény sorsú kisgyermekek felsegítésére rendezett nyári multságai is a fürdőben tartattak.⁶⁴ A város fiataljai úgyszintén a fürdőkertet választották nyári táncmultságaiik helyszínéül, természetesen jótékonyssággal fűszerezve azt: míg 1905 júliusában a létesítendő kórház javára,⁶⁵ 1911 májusában például a Polgári Kör könyvtáralapja javára gyűjtöttek.⁶⁶ Utóbbi nemes cél vezérelte magát a Nagyrócei Polgári Kör tagjait is egy fürdőbeli zártkörű táncmultság megrendezésére.⁶⁷ A nagyrócei iparos ifjúság számára szintén a fürdőkert nyári mulatója bizonyult a legideálisabbnak táncvígadalom megrendezésére – 1912 júliusában Jónás Árpád muzsikájának kíséretében szórakozott a közönség, a 96 darab eladott jegyből 28 koronát kitevő tiszta bevételt pedig a helyi evangélikus egyház templomtoronyfedésének alapjára ajánlották fel.⁶⁸ A helybéli nők is szívesen vonultak ki a fürdőkertbe, 1912 júniusában a József Királyi Herceg Szanatórium nagyrócei fiókjának jótékonykodó hölgyei által megrendezett nyári multságón ropták a táncot.⁶⁹ Ezek a társas rendezvények természetesen nem csupán a szervező intézmény vagy egyesület, hanem mind a helyi polgárok, mind a környékbeli lakosság számára egyaránt elérhetőek voltak, ők pedig előszeretettel éltek is e lehetőséggel. Egy-egy felkapottabb estélyen Nagyróce és környéke színe-java megmutatkozott, akár 40-50 pár is felsorakozott a négyesre.⁷⁰ Nem maradhatott távol a fürdők hagyományos táncmultságának számító Anna-napi bál sem, a korabeli sajtóhírek alapján a fürdő bérlőjének jóvoltából az 1900. évadban került megrendezésre ezen esemény a jánoszi zenekar közreműködése mel-

60 Rozsnyói Híradó, 1896. augusztus 4.; Gőmör-Kishont, 1910. július 31.

61 Murányvölgye, 1914. július 19.

62 Rozsnyói Híradó, 1892. július 3.; Gőmör, 1893. június 18.; Rozsnyói Híradó, 1894. május 20.; Gőmöri Ujság, 1910. június 5.

63 Murányvölgye, 1913. június 22.

64 Rozsnyói Híradó, 1892. augusztus 21.; Gőmöri Ujság, 1910. augusztus 7.

65 Rozsnyói Híradó, 1905. július 9.

66 Gőmöri Ujság, 1911. május 28.

67 Murányvölgye, 1914. június 1.

68 Murányvölgye, 1912. július 13.

69 Murányvölgye, 1912. május 19.

70 Rozsnyói Híradó, 1896. augusztus 4.

lett, a nagyrőcei városi árvák megsegélyezésére.⁷¹ A karitatív célok mögé burkolt rendezvények mellett a fürdőbe való kivonulás is a rozsnyóihoz hasonlóan megszokott rituáléhoz kötött módon zajlott, a kereskedő ifjúság 1897. évi majálisünnepségének példájával élve délelőtt 9 órakor történt meg a zászlós kivonulás a fürdőkertbe, 10 órakor vette kezdetét a tornaverseny, melyet 1 órakor közebed, majd délután 3 órakor tánc követett.⁷² „Már kora reggel felkavarta a kis városka csöndjét az utcákon végig harsszó víg zeneszó. Délelőtt 9 óra tájban vonult ki a boldog gyermek- s ifjúsereg tanárai s számos iskolaszéki taggal vígan lengő nemzeti zászlókkal, két zenekar lelkesítő hangjainál a közel fekvő kies s ez alkalomra csinosan földíszített fürdőkertbe. A délelőtti órákat az ifjúság kuglizással, versenyfutással s egyéb testedző játékokkal töltötte. Délben a deáksereg a helybeli urak nagylelkűségéből megvendégettetett, a tanárok, iskolaszéki tagok s más ifjúság barátai közebedre gyűltek össze, hol a magyaros felköszöntők csakhamar egymást érték, tisztán magyarul a hazafias irányban. Majd tánczra perdült az ifjúság, a jolsvai zenekar hangjainál a deáksereg rakta a csárdásokat, a méhi cigányok pedig az úri vendégek lábai alá húzták a szebbnél szebb nótákat. Érdekes volt különösen nézni az óriás máglyákat, melyek fölött a zsványpecsenyékkel megrakott nyársak forogtak ismét a helybeli nők nagylelkűsége folytán az ifjú seregnek a délutáni éhségét csillapítandók. Az ifjúság a legszebb rendben s a legvígabb hangulatban vonult be az est beálltával a zene hangjainál a városba, a felnőttek pedig vígan folytatták a tánczot kivilágos kivraddig.”⁷³

A fürdő ugyanakkor zártkörű, szerényebb rendezvények helyszínékként is funkcionált. Ilyen volt a Poltz János igazgató-tanító tiszteletére áthelyeztetése alkalmából megrendezett búcsúvacsora, melyre 1912 augusztusában a fürdő vendéglőjének nagytermében került sor az illető személyes barátainak, ismerőseinek, tisztelőinek jelenlétében.⁷⁴ Érdemes megjegyeznünk, hogy fürdői szórakoztató programok tekintetében a már említett 1889. évi megnyitó ünnepség keltett a legnagyobb szenzációt a lakosság körében. Külön kiemelendő a szervezőknek az a nemes gesztusa, hogy e kétnapos ünnepségsorozat színelőadására minden belépő hölgy egy legyezőt kapott ajándékba, melynek egyik oldalán a színlap, másik oldalán a másnapi táncrend szerepelt.⁷⁵ Hasonló népszerűségnek örvendett egy nagykarolyi fürdővendég, bizonyos Bartha Antalné többhetes nagyrőcei tartózkodása során tanúsított művészetpártoló leleményessége, mely során a fürdőző közönség szórakoztatására a fürdőben nyaraló vendég gyermekcsoporttal rögtönzött, ún. színpadi képcsoportokat (élőképeket) mutatott be a „Négy évszak”, „Jákob álma” és „Karácsony estéje” témakörre.⁷⁶ Ugyanúgy emlékezetes marad az a fürdőkertben megrendezett, díszvacsorával egybekötött zártkörű társas összejövetel, amely Cseh István kir. törvényszéki bíró Nagyrőcére tett hivatalos munkalátogatása tiszteletére szerveztetett a nagyrőcei elit közönség által, s melyen emelkedett hangulatban Jónás Árpád hírneves cigányprímás bandájának zenéje mellett szó-

71 Gömör-Kishont, 1900. július 26.

72 Rozsnyói Híradó, 1897. május 30.

73 Rozsnyói Híradó, 1882. június 18.

74 Murányvölgye, 1912. augusztus 11.

75 Gömör-Kishont, 1889. augusztus 1.

76 Gömör-Kishont, 1902. augusztus 20.

rakozott a közönség a késői órákig.⁷⁷ A zenés-szórakoztató estek közül felejthetetlen hangversenyt nyújtott a helyi kórházalap javára – bár helyrajzilag nem a fürdőkomplexum berkein belül, de a vasas fürdőben nyaraló budapesti művészgárda – Neogrády Dóra dalénekesnő, Lincz Márta hegedűművésznő és Lincz Jenő zongoraművész Nagyrőce városi vendéglőjének nagytermében, hol 1910 júliusában előkelő közönséget vonzott össze az egész vidékről.⁷⁸ Szokatlan ugyanakkor az a tény, miszerint a város tulajdonában álló, akkor már jelentős átalakításon átesett fürdő meglátogatását az 1898. szeptember 27-én Nagyrőcén megrendezett megyei orvos-gyógyyszerész egyesület és orvosszövetség vándorgyűlése keretében nem tűzték programra.⁷⁹

A fürdő kora tavasztól késő őszi nem csupán a helyi lakosság kirándulóhelyéül szolgált, előnyös fekvéséből kifolyólag számtalan lehetőséget rejtett a környék felfedezésére vágyó nyaralóknak is, a vármegye nevezetességei közül a murányi várhoz, a tiszolci (Tisovec) fogaskerekű vasúthoz, a vashegyi bányákhoz, a hizsnyóvízi Árpád-kori templomhoz, a hizsnyói vasolvasztó telephez, a pelsőci (Plešivec) telepekhez, az Aggteleki-barlanghoz, a híres csetneki (Štítnik) templomhoz, a nagyszabosi (Slavošovce) papírgyárhoz, a krasznahorkai várhoz, a Dobsinai-barlanghoz, a Királyhegyhez, a Kakas-hegyhez és számos egyéb látnivalóhoz ideális kiindulópontnak számított. (Borovszky 1904, 156. p.) Sokat lendített a fürdő népszerűségén az is, hogy 1904-ben a nagyrőcei fiatalság sporttelep létesítését kezdeményezte a fürdő tőszomszédságában, melynek kiépítése még folyó évben elkezdődött: a tervekben többek között fedett és nyílt uszoda, lövölde, csónakázó tó, korcsolya- és tenispálya szerepeltek.⁸⁰ A sporttelep elkészült létesítményei mára csupán a korabeli képeslapokon köszönnek vissza, ugyanis a reménybeli tervek ellenére alig egy évtizeddel később a vállalkozás sikertelenségéről cikkezett a sajtó.⁸¹

Ha már a fürdőéletnél tartunk, egy szerencsés kimenetelű szerelmi tragédiáról is be kell számolnunk, melynek néma szemtanúi szintén a vasas fürdő árnyai voltak. Az eset 1912 nyarán történt, amikor is Takács János borbélysegéd és Trajmár Margit szerelmesek közös elhatározással szublimátoldatot ittak, majd a következményektől megijedve segítségért kiáltottak, s a lármára odasietők tejjel megítatván őket életüket mentették. Öröm az örömben, hogy a rimaszombati királyi törvényszék a pár férfitagját öngyilkosságra való rábeszélésért, valamint a mérge megszerzéséért 600 korona pénzbüntetésre és egyhavi fogházra ítélte.⁸²

S ahogyan a szerelmes férfiú sorsa, úgy a kritikus 1945. év után a fürdő jövője is megpecsételődni látszott. A háborút követően a fürdő megszűnt, épületei az enyészetnek átadva hevertek – mára csupán vendéglője (egykori főépülete) árváldokid egyedül a fürdőkomplexum közül, romosan, elhagyatott állapotban. Megmentésére – állami fenntartósága ellenére – egyelőre nincs kilátás, sem ez irányban történő kezdeményezés mind ez ideig nem látott napvilágot. Konstatálhatjuk: Reuss jóslata bevált.

77 Gömöri Ujság, 1910. június 19.

78 Gömöri Ujság, 1910. augusztus 7.

79 Gömör-Kishont, 1898. szeptember 29.

80 Rozsnyói Híradó, 1904. augusztus 7.

81 Murányvölgye, 1914. május 2.

82 Murányvölgye, 1912. szeptember 22.

Fürdőélet Jolsván

Rendhagyó módon a jolsvai fürdő méreténél, kapacitásánál és lokális jellegénél fogva nem hasonlítható össze más, korábban bemutatott gömői fürdővel, hiszen már a maga korában is aligha volt általánosan ismeretes a vármegye határain belül.⁸³ Ásványos fürdővíze – bár a lényeges balneológiai szakirodalomban helyenként (Kitaibel, Lengyel, Wachtel, Bernáth) görcső alá helyezték – hivatalos minőségi és mennyiségi vegyelemezés alá vizsgált tárgyidőszakunk alatt egyszer sem vétetett, nincs tudomásunk róla, hogy a szó szoros értelmében kúraszerű gyógykezelésre váró, beutalóval érkezett pácienseket fogadott volna, fürdőorvos kilétéről nincsenek információink, telepe a fürdői kalauzokban pedig egyáltalán nem került bemutatásra.⁸⁴ Ha egy mondatban szeretnénk jellemezni, akkor a Jolsva környékbeli értelmiség gyógyvízzel működtetett nyári szórakozási fórumának tekinthetjük a fürdőt, melynek valódi fürdőéletéről – kellő forrásanyag híján – keveset tudunk.

Ezen egykori szabadalmazott bányaváros dombos területen feküdt, lombos és fenyves erdők szegélyében. Fővei, a Murány-folyó és a Jolsva-patak mellett több fagymentes, langyos forrásvízzel bírt. Emésztőrendszerre kifejtett hatásáról elsősorban az ún. Kamenya-forrás volt nevezetes, szintén jó hatásúnak tartották szembajok és idegbántalmak ellen a Koldus-patak vizét, a városi fürdő vizének pedig kiváló gyógyerőt tulajdonítottak csúzos, köszvényes, nehézkezős s általában ízületi és idegbajok esetén. (Borovszky 1904, 139. p.) Jelen munkában ez utóbbi forrásvízzel foglalkozunk.

Már a 18. század végén vizsgálat alá került Pillmann István Gömör megyei főorvos által, aki a fürdésre alkalmas vizet világosnak, tisztának jellemezte, amely illatában és ízében ugyan nem különbözött a közönséges víztől, bőrbetegségek ellen viszont kitűnőnek bizonyult. (Barthelomaeides 1808, 69. p.) A 19. század elején Marikovszky György orvostudor vette görcső alá Jolsva eme hőforrását, amelyet már a századelőn a helyi polgárság által fürdés céljából gyakorta látogatottként jellemezett, sőt néhány éve álló kezdetleges fürdőházáról is beszámolt (Marikovszky 1814, 9–78. p.) Az írott források alapján a Marikovszky által látott fürdőépület nagy valószínűséggel Jolsva városának első fürdője lehetett, majd 8 káddal ellátott „valódi” fürdőházát vendéglővel együtt az 1825. évben emelték. (Cmorej–Potočná 2012, 54. p.) A város tulajdonában álló fürdő⁸⁵ bérlő kezelése alatt üzemelt,⁸⁶ melyet egy 1830-ból fennmaradt bérleti szerződés is megerősít.⁸⁷

Kitaibel Pál 1829-ben országos viszonylatban az elsők között ismertette a forrást, mely alapján spontán légbuborékokat vélt felfedezni a vízben, s elsősorban bőrbeteg-

83 Gömör-Kishont, 1901. április 11.

84 Az Erdős-féle album szerint Jolsva városa nem küldött adatokat a fürdőről a kötetben való megjelenés céljából. Magyar Fürdőkalauz 1911. 1911, 5–6. p.

85 Budapesti Királyi Orvosegyesület 1882.

86 A város általában három egymás után követő évre adta haszonbérbe italméresi joggal együtt. Gömői Közlöny, 1878. július 23. 1913-ban 1350 korona kikiáltási ár mellett kínálták haszonbérbe a város fürdőjét. Gömör-Kishont, 1913. július 13.

87 Haszonbérleti szerződés a fürdő bérbevételére, 1830.

ségek ellen javasolta. (Kítaibel 1829, 319. p.) A Lengyel Dániel által 1853-ban piacra dobott balneológiai kötet egy szénsavas ásványforrásról és egy fürdőintézet létezéséről számolt be, vizét a kunteplicei hévforráshoz hasonlítva, melyet az „idült bőrkütegek, valamint a hűdéletművek betegségei ellen” javasolt.⁸⁸ Wachtel alapművének számító kötete egyértelműen a termálvizek kategóriájába sorolta a meszes forrásvizet, amely krónikus bőrkütiések esetén kiváló gyógyhatással bírt. (Wachtel 1859, 216. p.) Hasonlóan járt el Bernáth József is, aki a földes forrásvizek kategóriájába helyezte, (Bernáth 1879, 128–141. p.) valamint a Hunfalvy-monográfia és a Borovszky-féle millenniumi kötet – egyik a langyos források, másik a hévforrások között – tartotta számon. (Hunfalvy 1867, 65. p.; Borovszky 1904, 308. p.) Az előbbi véleményekkel ellentétben Kiss Antal rozsnói orvos Jolsva város 3 fürdőszobából álló fürdőintézetét viszont közönséges vízre való fürdőként jellemezte. (Hunfalvy 1867, 191. p.) Ugyancsak „hidegvízforrás” jelzővel illette városi fürdőjét Madarász József polgármester a Budapesti Királyi Orvosegyesület 1882. október 1-én keltezett fürdői kérdőívén. „A víz állítólag elemezve lett, eredménye ösmeretlen. Szakértői vélemény szerint mészes keseréleg vassavas és kovasavas” – olvasható a jolsvai városatya kéziratában, aki szerint a víz kizárólag kád- és gőzfürdésre használtatott helybeliek és környékeliek által. – „A forrás vize melegített állapotban használtatik, a melegítés tűzifával, fűtés által eszközöltetett.”⁸⁹

Maga a földszintes fürdőház 1869-ben épült újjá, előbb egy nagyteremmel, egy ebédlőhelyiséggel, egy erkéllyel, 5 fürdőszobával, 7 cinezett fehér bádognakáddal és 4 vendégszobával felszerelve várva látogatóit,⁹⁰ a század folyamán pedig további egy fürdőszobával, egy káddal és egy újabb vendégszobával bővült. (Borovszky 1904, 140. p.) Renoválása után ismét haszonbérbe bocsátattott, a fennmaradt levéltári források alapján 1870-ben Farkas Ede működtette, akinek írásából többek közt azt is megtudhattuk, hogy a nevezett évben eredetileg egy izraeliták számára elkülönült fürdőhelyiséget is terveztek, sőt a fürdő jellegéből kiindulva, csekély bevétellel ugyan, de állítólag egy ideig az őszi és téli idényben is üzemelt.⁹¹ A vendéglőben az étkezés naponként 80 krajcár – 1 forint között ingadozott, havonként 15-20 forintot számlált. Gyógydíjak nem kerültek felszámolásra, mint ahogy a gyógykezelés is telepen kívül, magánorvosok által eszközöltetett.⁹²

A város és vidéke kikapcsolódásra, ill. szórakozásra vágyó lakossága körében népszerű célponttá vált a fürdő, ahol – bár fedett sétányok és csarnokok híján⁹³ – a szép hársfasorokkal, fenyőcsoporttal, virágágyakkal és díszbokrokkal ékesített fürdőkert kellemes sétahelyként szolgált. Jolsva polgárai elsősorban hétfvégéken és ünnepnapokon látogatták, vasas vizét pedig ambuláns gyógykezelés esetén alkalmazták. A májustól

88 Értsd bőrbetegségek és húgyúti panaszok esetén. Lengyel 1853, 211. p.

89 Budapesti Királyi Orvosegyesület 1882.

90 Budapesti Királyi Orvosegyesület 1882.

91 Farkas Ede haszonbérliő levele Jolsva szabadalmas bányaváros választmányához a haszonbérleti szerződés pontjainak módosítása ügyében 1870.

92 Budapesti Királyi Orvosegyesület 1882.

93 Budapesti Királyi Orvosegyesület 1882.

augusztus végéig⁹⁴ üzemelő fürdő 1873-ban már 1906 fürdővendéget fogadott.⁹⁵ E megdöbbentően magas létszám nagy valószínűséggel az elkészített fürdők alapján mérte a klienseket, ugyanis az 1882. évi kérdőív alapján évente átlagosan 900-1000 fürdőt készítettek el a közönség számára, tehát ezen adat alapján teljesen reális értékről van szó.⁹⁶ A századfordulón a helyi lakosságon kívül már állandó nyaralóvendégekkel is büszkélkedhetett a város, kiket elsősorban a hegyes-völgyes határ változatos kirándulóhelyei vonzottak oda. Ilyen volt a jolsvai óvár, a hizsnyóvízi vasgyár, az Aggteleki-cseppkőbarlang, a Dobsinai-jégbarlang, a murányi vár, a Kakas-hegy, a Vas-hegy és a Király-hegy.⁹⁷ Mivel a fürdő közvetlen a város mellett feküdt, így a telep által nyújtott csekély elszállásolás végett előnyösen lehetett lakáshoz jutni a városi nagy vendéglőben, illetve magánházaknál egyaránt.

Posta, távíróállomás és gyógyszerár Jolsva városában helyben üzemelt. A fürdő az 1880-as években a pelsőci vasútállomástól 2 órányi távra feküdt, így társas kocsik hiányában egyes kocsikkal 3 forint viteldíj fejében vált elérhetővé a fürdő.⁹⁸ Később, 1903-ban a személyforgalom gyorsabbá tételének érdekében felmerült egy esetleges automobiljárat elindításának a gondolata a Tornalja–Nagyőrce–Jolsva vonalon, a terv realizálásáról azonban nincsenek információink.⁹⁹

A „Jolsva mulatókertjének” is bátran beillő fürdő a nyári szezon beálltával a muzsikától volt hangos. A fürdőben állandó zene és kaszinó gondoskodott a vendégek szórakoztatásáról,¹⁰⁰ míg a fürdőkertben levő, kényelemmel berendezett „lawn-tennis” pálya a szépszámú sportúzó közönségnek szolgált testedző kikapcsolódásként. A bál szerelmesei a fürdő nagytermében vagy a fürdőkertben megrendezésre kerülő zenés-táncos mulatságok közül válogathattak kedvükre, legyen szó húsvéti mulatságról,¹⁰¹ zártkörű¹⁰² diákok próbabábjáról,¹⁰³ a jolsvai állami és evangélikus népiskola szokásos tavaszi majálisáról¹⁰⁴ vagy magánjellegű rendezvényről. Utóbbira példa a m. kir. honvéd tisztakar tagjának, Sebess Lipót százados tiszteletére 1900 májusában a város közönsége által megrendezett táncmulatsággal egybekötött búcsúestély.¹⁰⁵ A helybéli egyletek számára is a fürdőkert árnyai bizonyultak a legideálisabbnak. A város e kedvelt szórakozóhelyén 1908 augusztusában az iparos ifjak rendezetek táncsal egybekötött népi-ünnepélyt a kisorőcei (Revúčka) tűzkárosultak javára, melyen mindenki kedvére csemegezhethetett a kínálatból: volt csecsebecse-értékesítés, pogácsa, pezsgő, lampionok, tűzijáték, tombola, világposta.¹⁰⁶ A karitatívitas vezérelte 1913 márciusában a jolsvai moz-

94 Rozsnyói Híradó, 1914. május 28.

95 Fürdői lapok, 1873. július 13, I. évf. 8. sz.

96 Budapesti Királyi Orvosegyesület 1882.

97 Budapesti Királyi Orvosegyesület 1882.

98 Budapesti Királyi Orvosegyesület 1882.

99 Rozsnyói Híradó, 1903. május 17.

100 Budapesti Királyi Orvosegyesület 1882.

101 Murányvölgye, 1913. március 23.

102 Rozsnyói Híradó, 1885. november 15.

103 Gömör-Kishont, 1908. augusztus 2.

104 Murányvölgye, 1912. május 19.; Rozsnyói Híradó, 1895. június 2.

105 Rozsnyói Híradó, 1900. május 27.

106 Rozsnyói Híradó, 1908. augusztus 23.

gófényképszínházat is: a fürdő nagytermében vetítéssel egybekötött, majd Jónás Árpád nagyrőcei zenekarának muzsikájával felpezsdített táncmulatság egész jövedelmét felrészben a jolsvai női, felerészben pedig a jolsvai vöröskeresztegylet javára fordította.¹⁰⁷ A fürdő operával, humoreszkkal, népdalokkal, zongora-, fuvola- és hegedűjátékkal fűszerezett hangverseny megrendezésére is alkalmasnak bizonyult, 1900. augusztus 22-én a helyi „lawn-tennis” egylet táncmulatsággal egybekötött hangversenyén mintegy 20 pár táncolta a négyeseket.¹⁰⁸ A város fürdőkertje nagyobb volumenű rendezvényeknek egyaránt otthon adott, ilyen volt 1892 augusztusában a Gömörmezei Általános Tanító-egyesület XIX. évi közgyűlése alkalmával megrendezett kétnapos konferenciasorozat keretében felszolgált díszes, 150-fős közebed, melyhez „a habzó sört és a gyönyöző bort Jolsva város szolgáltatta szíves vendéglátása jeléül.”¹⁰⁹ A történethez hozzátartozik, hogy a fürdő vendéglőjében elfogyasztott „silány, ízetlen étel és ital” után az egyleti tagok kedélyes hangulatú kirándulást tettek a környék nevezetességeihez: a Vashegyre, a Chisnyovci vasgyárba és a Cseresznyés-kertbe.¹¹⁰

Jolsva fürdője 1918 után veszítette el ásványfürdő jellegét, ennek ellenére egészen az 1970-es évekig üzemelt, mígnem utolérte a sorsa. Vendéglőjének az ezredforduló jelentette a véget. Mára csupán a megmaradt alapkövek árulkodnak a hajdan élt jolsvai polgárok kacajától zajos fürdőépületről, valamint az ide vezető Fürdő utca (Kúpeľná ulica) emlékezteti lakóit néhai gyógytelepük létezésére.

Irodalom

A „Füzdőirodalmi Könyvtár” értesítője. II. évf. 34. Sz. 1895, Budapest.

A Gömörmezei Orvos-Gyógyszerész Egylet XXXIV. és a Gömörmezei Orvos-Szövetség VI-ik évkönyve az 1903. és 1904. évről. Rimaszombat, Nyomtatott Rábely Miklósnál, 1905.

A Gömörmezei Orvos-Gyógyszerész Egylet és Orvos-Szövetség évkönyve az 1905. és 1906-ik évről. Rimaszombat, Nyomtatott Rábely Miklósnál, 1907.

Bartholomeides, Ladislaus 1808. *Inclyti superioris Ungariae comitatus Gömöriensis notitia historico-geographico statistica*. Lőcse.

Bernáth József 1879. *Magyarország ismertebb ásványvizei természettudományi és gyógyászati tekintetben*. Budapest, Nyomtatott Bagó Márton és fiánál.

Boleman István 1896. *Magyar fürdők és ásványos vizek*. Budapest, Magyar Balneológiai Egyesület.

Borovszky Samu 1904. *Magyarország vármegyéi és városai. Gömör és Kishont vármegye Budapesti Királyi Orvosegyesület 1882. Nem osztályozható ásványvízforrások*. 76. doboz. Budapest, Semmelweis Orvostörténeti Levéltár.

Cmorej, Július–Potočná, Eva 2012. *Kúpele odviate časom*. Poprad, Region.

Dubovský Dušan 1993. *Revúca kolíska slovenského stredného školstva*. Revúca, Mestské kultúrne stredisko.

107 A felvételeken az austerlitz csatáról, a Jungfrau megmászásáról, valamint további humoros történetekről meséltek a képkockák. Murányvölgye, 1913. március 23.

108 Rozsnyói Híradó, 1900. augusztus 25.

109 Gömör-Kishont, 1892. szeptember 1.

110 Gömör, 1892. szeptember 4.

- Farkas Ede haszonbérliő levele Jolsva szabadalmas bányaváros választmányához a haszonbérleti szerződés pontjainak módosítása ügyében. 1870. december 20. Kassai Kerületi Levéltár Rozsnyói kihelyezett részlege. Fond: Jolsva város magisztrátusa. Doboz: 44. 58. sz. irat
- Gömör és Kishont vármegyei naptár az 1903. évre 1903. Rozsnyó, Nyomtatott Görbics és Bauer kiadók nyomdájában.
- Hardtl, August 1862. Die Heilquellen und Kurorte des oesterreichischen Kaiserstaates. Wien. Haszonbérleti szerződés a fürdő bérbevételére 1830. Kassai Kerületi Levéltár Rozsnyói kihelyezett részlege. Fond: Jolsva város magisztrátusa. Doboz: 12. 435436. sz. irat
- Hohlfeld Lajos 1898. *Fürdői Almanach az 1898. évre*. A Nemzetközi Fürdő-Lapok kiadóhivatala.
- Hunfalvy János 1867. *Gömör és Kishont leírása*. Pest, Nyomtatott Emich Gusztáv nyomdásznál.
- Kitaibel, Pauli 1829. *Hydrographica Hungariae*. Pestini.
- Lengyel Dániel 1853. *Fürdői zsebkönyv*. Pest.
- Magyar Fürdőkalauz 1910. IV. évf. Magyar Fürdő Kalauz Kiadóvállalat. Tata, Engländer és társa nyomdai műintézete, 1910.
- Magyar Fürdőkalauz 1911. VI. kiadás. Magyar Fürdő Kalauz Kiadóvállalat. Tata, Engländer és társa nyomdai műintézete, 1911.
- Marikovszky, Georg 1814. *Physische und analytische Beschreibung aller Mineralquellen des löbl. gömörer und Klein-Honthor Komitats*. Lőcse.
- Marikovszky György 1829. *A Nagy-Rőtzei orvoslvíznek elbontásáról, orvosi erejéről és hasznairól*. Rozsnyó.
- Reuss Gustáv 1854. *Opis městečka Velká Řevúca zvaného I. a II. díl. 1853–1854*. Kéziratban maradt letét. Slovenská národná knižnica Martin, Literárny archív, fond: Július Botto, kr. 1, prír.: 2177/81 (Szlovák Nemzeti Könyvtár Martin, Irodalmi levéltár, Július Botto fond, 1. sz. doboz, iktatószám: 2177/81).
- Wachtel Dávid 1859. *Ungarns Kurorte und Mineralquellen*. Oedenburg.

ÉVA KERÉNYI

SPA LIFE IN THE 19TH CENTURY IN GÖMÖR, NO. 8. NAGYRŐCE AND JOLLSVA – SPAS ON THE OUTSKIRTS OF TOWN

This time, roaming in the heart of the Gömör (Gemer) region, we are going to look at the historical spas situated in the county's net small towns. The spa of Nagyrőce (Revúca), referred to in a contemporary newspaper advertisement as a first-rate climatic spa and health resort: "It is situated in the pleasant valley of an enormous leafy forest of an exquisite beauty, offering comfortable walking trails on the dust-free, ozone-rich, refreshing air." The advertisement did not polarize, it faithfully reflected reality. The spa resort, situated in an only 15 minutes distance from the town, attracted visitors by a lovely park. From among the mineral water spas of the Gömör region, the least popular destination was the spa of Jolsva located on the boundary of the Gömör-Szepes Ore Mountain and the Gömör-Torna Karst, which, by its very nature, rightly deserves the "homely" epithet.